

KINH NGHIỆM QUỐC TẾ TRONG PHÒNG NGỪA VÀ GIẢI QUYẾT TRANH CHẤP ĐẦU TƯ QUỐC TẾ

NGUYỄN THỊ PHƯƠNG NHUNG, VŨ THANH HUYỀN

Làn sóng toàn cầu hóa đã tác động đến tất cả các quốc gia trên thế giới, đem đến cả cơ hội và thách thức mới đối với phát triển toàn cầu, trong đó có lĩnh vực đầu tư quốc tế. Toàn cầu hóa mang lại nhiều cơ hội cho các quốc gia trên thế giới từ các Hiệp định đầu tư song phương, đa phương nhưng đồng thời cũng kéo theo các tranh chấp đầu tư quốc tế ngày càng cao. Việc nghiên cứu kinh nghiệm trong phòng ngừa và giải quyết các tranh chấp đầu tư quốc tế từ các quốc gia trên thế giới là vô cùng cần thiết, qua đó rút ra các bài học, đề xuất hàm ý chính sách để phòng ngừa và giải quyết các tranh chấp quốc tế phù hợp với bối cảnh, tình hình kinh tế - xã hội Việt Nam.

Từ khóa: Kinh tế - xã hội, tranh chấp đầu tư quốc tế

EXPERIENCE IN PREVENTING AND SETTLING DISPUTES OF INTERNATIONAL INVESTMENT

Nguyen Thi Phuong Nhung, Vu Thanh Huyen

The wave of globalization has impacted all countries in the world, bringing both new opportunities and challenges to global development including international investment. Globalization brings opportunities to countries around the world from bilateral and multilateral investment agreements, but it also leads to international investment disputes. It is imperative to study experiences of countries in preventing and settling international investment disputes, thereby drawing lessons and proposing policy implications in accordance with the context and socio-economic situation of Vietnam.

Keywords: Socio-economic, international investment disputes

Ngày nhận bài: 9/5/2022

Ngày hoàn thiện biên tập: 20/5/2022

Ngày duyệt đăng: 26/5/2022

Đặt vấn đề

Hiện nay, toàn cầu hóa đang dần trở thành xu thế thu hút ngày càng nhiều nước tham gia. Toàn cầu hóa là sự liên kết, hợp tác giữa các quốc gia, mang lại lợi ích về kinh tế - xã hội. Tuy nhiên, bên cạnh những thuận lợi từ các Hiệp định đầu tư song phương, đa

phương giữa các quốc gia mang lại thì những nguy cơ xảy ra tranh chấp đầu tư quốc tế ngày càng cao.

Cụ thể, theo thống kê của Hội nghị Liên Hợp Quốc về Thương mại và Phát triển (UNCTAD), trên thế giới có khoảng 1.190 vụ tranh chấp đầu tư quốc tế, trong đó, 807 vụ việc được xác định là đã có phán quyết với 302 vụ được xử lý có lợi cho quốc gia tiếp nhận đầu tư, 229 phán quyết có lợi cho nhà đầu tư. Còn lại là các phán quyết không có lợi cho bên nào hoặc được giải quyết theo hình thức hòa giải.

Tại Việt Nam, số lượng vụ kiện trong lĩnh vực đầu tư quốc tế lên đến 8 vụ đã, đang được giải quyết tại Trọng tài quốc tế. Ngoài ra, còn một số vụ tranh chấp khác đã có thông báo ý định khởi kiện từ phía nhà đầu tư và những vụ việc, khiếu nại trong nước có nguy cơ trở thành tranh chấp quốc tế.

Trước tình hình đó, việc nghiên cứu kinh nghiệm trong phòng ngừa và giải quyết tranh chấp đầu tư quốc tế từ các quốc gia trên thế giới là vô cùng cần thiết. Đó là tiền đề để Việt Nam so sánh, chất lọc và rút ra các bài học, chính sách để phòng ngừa và giải quyết các tranh chấp quốc tế phù hợp với bối cảnh, tình hình kinh tế - xã hội Việt Nam.

Kinh nghiệm phòng ngừa và giải quyết tranh chấp đầu tư quốc tế của các quốc gia trên thế giới

Nhiều quốc gia trên thế giới đã nhận thấy tầm quan trọng của việc phòng ngừa các tranh chấp đầu tư quốc tế để giảm thiểu thiệt hại về kinh tế cũng như ảnh hưởng tiêu cực đến hình ảnh quốc gia. Các biện pháp phòng ngừa được áp dụng bao gồm:

Thứ nhất, thành lập một cơ chế cảnh báo và ngăn

ngừa tranh chấp đầu tư. Tại Pê-ru, một cơ quan đầu mối được thiết lập để tiếp nhận và giải đáp thắc mắc, khó khăn của nhà đầu tư, từ đó nhanh chóng xác định vấn đề và có biện pháp điều chỉnh kịp thời. Tại Trung Quốc, hệ thống các Trung tâm Khiếu nại, Ban Hòa giải và Ban Công tác tại các cơ quan nhà nước từ trung ương tới địa phương cũng được thành lập để xem xét giải quyết các khiếu nại cho nhà đầu tư, đồng thời, trao đổi, giám sát lẫn nhau. Tương tự, Hàn Quốc cũng đã thành lập Ủy ban liên ngành để trao đổi thông tin giữa các nhà đầu tư và các bộ, ngành nhằm ngăn ngừa tranh chấp.

Thứ hai, chú trọng việc đàm phán và ký kết các Hiệp định đầu tư quốc tế (IIAs). Tại Hoa Kỳ, việc đàm phán, ký kết được thực hiện cẩn trọng trong từng câu chữ. Do đó, Hoa Kỳ biết cách vận dụng các quy định của hiệp định đầu tư cũng như tập quán quốc tế, án lệ và các học thuyết nghiên cứu trong lĩnh vực liên quan vô cùng linh hoạt, giúp Hoa Kỳ thắng ở nhiều vụ kiện quốc tế. Tại Trung Quốc, Chính phủ đã dành nhiều sự quan tâm đối với việc xây dựng các điều khoản liên quan đến giải quyết tranh chấp đầu tư trong các điều ước quốc tế về đầu tư. Đặc biệt, Trung Quốc đã triển khai chương trình xây dựng mẫu Hiệp định đầu tư song phương (Chinese Model BIT) trên cơ sở nghiên cứu lĩnh vực liên quan, các mẫu hoặc tiền lệ dự thảo nội bộ. Tại Ấn Độ, sau hàng loạt vụ kiện đầu tư quốc tế xảy ra khiến nước này chịu tổn thất nặng nề, nước này đã xây dựng mẫu Hiệp định đầu tư song phương dựa trên nền tảng cơ sở nội dung chính trong tranh chấp giữa WIL và Ấn Độ. Các vấn đề về khái niệm quan trọng đều được xem xét và điều chỉnh vô cùng chi tiết để loại bỏ được những vấn đề về các thuật ngữ đa nghĩa, trừu tượng.

Ngoài các biện pháp ngăn ngừa sớm các tranh chấp xảy ra, các quốc gia trên thế giới còn xây dựng những chính sách để giải quyết hiệu quả các tranh chấp đầu tư quốc tế, cụ thể:

Thứ nhất, hoàn thiện phương thức trong nước để giải quyết tranh chấp với nhà đầu tư nước ngoài. Tại Hoa Kỳ, hệ thống tòa án liên bang được đánh giá là một trong những hệ thống tòa án tốt nhất trên thế giới về các phương diện như: kỹ năng, năng lực của các thẩm phán, liêm chính và độc lập với ngành hành pháp. Tại Trung Quốc, các nhà đầu tư nước ngoài được áp dụng thủ tục xem xét lại hành chính. Theo đó, nếu họ có cơ sở cho rằng quyền và lợi ích của họ đang bị xâm phạm bởi một cơ quan hành chính thì họ có thể nộp đơn khiếu nại và yêu cầu bồi thường lên một cơ quan hành chính cùng cấp hoặc cơ quan có thẩm quyền cao hơn tùy vào từng trường hợp. Trường hợp nhà đầu tư nước ngoài không đồng ý với quyết định của cơ quan xem xét lại thì họ có thể khởi kiện lên tòa án nhân dân.

Thứ hai, thành lập cơ quan chuyên trách đại diện nhà nước trong các tranh chấp. Tại Hoa Kỳ, một Văn phòng trợ lý cố vấn pháp lý các tranh chấp đầu tư và xét xử quốc tế, trực thuộc Bộ Ngoại giao được thành lập. Đặc biệt, Văn phòng cố vấn này có Phòng giải quyết đơn kiện và tranh chấp đầu tư quốc tế với đội ngũ gồm hơn 200 luật sư có chuyên môn và năng lực phục vụ Bộ Ngoại giao vào các thời điểm khác nhau trong việc bảo vệ và khởi tố các đơn kiện liên quan đến các tranh chấp giữa nhà đầu tư và nhà nước. Tại Hàn Quốc, Luật xúc tiến đầu tư nước ngoài được ban hành, trong đó có quy định về việc thành lập một cơ quan Văn phòng tư vấn đầu tư nước ngoài (OFIO) giúp nhà đầu tư nước ngoài đưa ra những khiếu nại và bất đồng với cơ quan Nhà nước. Văn phòng tư vấn đầu tư nước ngoài ra đời và là một tổ chức phi lợi nhuận với mục tiêu “phát hiện và giải quyết những khó khăn mà các doanh nghiệp có vốn đầu tư nước ngoài tại Hàn Quốc gặp phải và tạo ra môi trường đầu tư hấp dẫn đi cùng với nâng cao hệ thống hành chính theo chuẩn toàn cầu

Bài học cho Việt Nam

Qua phân tích, đánh giá kinh nghiệm phòng ngừa và giải quyết tranh chấp đầu tư quốc tế của các quốc gia trên thế giới, nhóm tác giả rút ra một số bài học đối với Việt Nam như sau:

Về phòng ngừa tranh chấp đầu tư quốc tế

- Thành lập một cơ chế cảnh báo và ngăn ngừa tranh chấp đầu tư: Để đưa vào áp dụng và triển khai tại Việt Nam, cần thiết lập một chế độ cảnh báo sớm cho các cơ quan nhà nước ở các cấp khác nhau về nguy cơ phát sinh tranh chấp, trong đó, công tác thông tin đóng vai trò nòng cốt. Với sự phát triển của Cách mạng công nghiệp 4.0, các thông tin, dữ liệu sẽ được lưu chuyển trong mạng lưới vô cùng nhanh chóng, thuận tiện. Theo đó, các cơ quan có thể trao đổi các thông tin về nội dung, thủ tục và quy trình đàm phán các hiệp định đầu tư của Việt Nam với các nước; về nghĩa vụ của Nhà nước theo các hiệp định đầu tư quốc tế và những nguy cơ xảy ra tranh chấp và bị khởi kiện bởi nhà đầu tư nước ngoài; về một số vụ kiện mà các quốc gia đang phát triển như Việt Nam đã và đang phải đối mặt... Từ đó mới có sự phối hợp, giám sát và kịp thời trong việc phản ứng và phòng ngừa các tranh chấp một cách hiệu quả.

- Chú ý trong việc đàm phán và ký kết các hiệp định đầu tư quốc tế: Việt Nam cần thận trọng hơn trong việc đàm phán và ký kết các hiệp định đầu tư quốc tế, đặc biệt liên quan tới các điều khoản về giải quyết tranh chấp có thể đưa ra các giải pháp sau: (i) Tập trung đẩy mạnh nghiên cứu pháp luật đầu tư

quốc tế; (ii) Tiến hành rà soát lại các hiệp định đầu tư quốc tế đã ký kết, đặc biệt chú trọng đến các định nghĩa quan trọng như đầu tư, trung thu, đối xử công bằng và thỏa đáng, công dân của nước ký kết... rà soát những các hiệp định đầu tư quốc tế có định nghĩa mơ hồ, chưa rõ ràng, gây khó khăn khi thực hiện và gây bất lợi cho Việt Nam; (iii) Nghiên cứu và hoàn thiện lại hệ thống pháp luật của Việt Nam liên quan đến đầu tư quốc tế; (iv) Tham khảo các Hiệp định đầu tư song phương mẫu của các nước khác như Hoa Kỳ, Trung Quốc... sau đó nghiên cứu chọn lọc, sửa đổi cho phù hợp với tình hình tiếp nhận đầu tư, môi trường đầu tư, khả năng hệ thống tư pháp Việt Nam.

- Xây dựng trung tâm giải quyết khiếu nại và phòng ngừa tranh chấp đầu tư quốc tế: Từ những bài học kinh nghiệm của các quốc gia trên thế giới, việc xây dựng một cơ quan chuyên trách để xử lý các vấn đề, câu hỏi vướng mắc của các nhà đầu tư nước ngoài là vô cùng quan trọng và cấp thiết. Các cơ quan này chính là đầu mối chính để các nhà đầu tư nước ngoài có thể dễ dàng liên hệ khi gặp phải bất cứ vấn đề gì tại quốc gia tiếp nhận đầu tư. Để triển khai được biện pháp này, Việt Nam có thể dựa trên kinh nghiệm của Hoa Kỳ trong việc thành lập, tổ chức Văn phòng trợ lý cố vấn pháp lý các tranh chấp đầu tư và xét xử quốc tế. Đồng thời, cũng cần những văn bản hỗ trợ hướng dẫn chi tiết về cách thức hoạt động, các thủ tục, quy trình và thẩm quyền của trung tâm này. Hai là vấn đề nguồn nhân lực, cần tập hợp đội ngũ chuyên gia giỏi và có nhiều kinh nghiệm.

Về giải quyết tranh chấp đầu tư quốc tế

- Hoàn thiện phương thức trong nước để giải quyết tranh chấp với nhà đầu tư nước ngoài: Để Việt Nam vận dụng hiệu quả bài học này, có hai nhóm giải pháp chính. *Thứ nhất*, theo kinh nghiệm của Hoa Kỳ, Trung Quốc, Việt Nam nên tạo điều kiện cho nhà đầu tư có thể khởi kiện ra tòa án nhân dân tại Việt Nam để giải quyết các tranh chấp đầu tư với một cơ quan nhà nước. *Thứ hai*, Việt Nam có thể cho phép nhà đầu tư sử dụng các biện pháp rà soát hành chính, cụ thể là khiếu nại lên các cơ quan cấp trên nếu thấy có dấu hiệu vi phạm của cơ quan cấp dưới.

- Tham gia cơ chế giải quyết tranh chấp đầu tư quốc tế có tính ràng buộc cao như trung tâm quốc tế về giải quyết tranh chấp đầu tư (ICSID): Hiện nay, hầu như các điều ước quốc tế về đầu tư đều có điều khoản giải quyết tranh chấp tại ICSID. Ở Việt Nam vẫn có nhiều tranh luận liên quan tới việc Việt Nam có nên tham gia Công ước ICSID hay không.

Tuy nhiên, không thể phủ nhận rằng, việc Việt Nam tham gia Công ước ICSID sẽ chứng minh thái độ

tích cực và trách nhiệm của Nhà nước Việt Nam với nhà đầu tư nước ngoài, nâng cao uy tín của Việt Nam trong mắt các nhà đầu tư. Vì vậy, Việt Nam nên xem xét tới việc tham gia Công ước ICSID.

- Cần có sự chuẩn bị các nguồn lực cần thiết để đối phó với các tranh chấp với nhà đầu tư nước ngoài tại trọng tài quốc tế: Khi mà Việt Nam đang ngày càng hướng tới việc ký kết, tham gia nhiều các hiệp định đầu tư quốc tế, thì nguồn nhân lực để giải quyết các tranh chấp phát sinh hiện nay là không đủ. Đối với các nước đang phát triển thì khi bị nhà đầu tư khởi kiện ra trọng tài quốc tế thường sử dụng luật sư tư vấn nước ngoài. Tuy nhiên, Việt Nam còn lúng túng trong việc sử dụng luật sư nước ngoài. Nguyên nhân là do chưa có nhiều kinh nghiệm trong thỏa thuận với luật sư nước ngoài cũng như chưa nắm bắt được nhiều thông tin về kiến thức, kinh nghiệm giải quyết các vụ tranh chấp quốc tế của các văn phòng luật sư đó.

Trong việc xây dựng nguồn nhân lực, Việt Nam có thể học hỏi từ Hoa Kỳ với kinh nghiệm thành lập Văn phòng trợ lý cố vấn pháp lý các tranh chấp đầu tư và xét xử quốc tế với đội ngũ gồm hơn 200 luật sư có chuyên môn. Từ đó có thể đưa ra các giải pháp: *Thứ nhất*, thường xuyên mở những lớp tập huấn, đào tạo cho các luật sư về pháp luật đầu tư quốc tế, đặc biệt là về giải quyết tranh chấp giữa nhà đầu tư và Nhà nước tiếp nhận đầu tư; *Thứ hai*, cần khuyến khích phát triển ngành luật quốc tế trong các trường đại học; *Thứ ba*, trong các vụ tranh chấp sắp tới (nếu có phát sinh), đặc biệt là những vụ kiện được đưa ra giải quyết tại trọng tài quốc tế, khi Việt Nam chưa có một đội ngũ luật sư đủ khả năng tham gia tranh tụng, Việt Nam nên xem xét tới việc sử dụng kết hợp giữa luật sư trong nước và luật sư nước ngoài.

Tài liệu tham khảo:

1. Trung tâm WTO và Hội nhập, Tổng hợp các FTA ở Việt Nam tính đến 01/2022, 2022;
2. Vụ tranh chấp *Mondev International Ltd. và Hoa Kỳ; Methanex và Hoa Kỳ*;
3. Bộ Thương mại Trung Quốc, Các biện pháp tạm thời về khiếu nại của các doanh nghiệp có vốn đầu tư nước ngoài 2006 ("*The Interim Measures on Complaints from Foreign-invested Enterprises*");
4. Luật Cộng hòa nhân dân Trung Hoa về thủ tục xem xét lại hành chính (*Administrative reconsideration*) năm 1999;
5. U.S.Dept. of State, *International Claims and Investment Disputes (L/CID)*, <https://2009-2017.state.gov/s/l/c3433.htm>.

Thông tin tác giả:

Nguyễn Thị Phương Nhung, Vũ Thanh Huyền
Vụ Pháp chế (Bộ Tài chính)
Email: vuthanhuyen@mof.gov.vn